

Doopsgezinde democratie

Van 9 tot 13 oktober vindt een studiereis naar de Elzas plaats, waar de deelnemers zich zullen verdiepen in humanistisch en doopsgezind gedachtegoed over de publieke ruimte, debat en democratie.

tekst Mirjam van Veen

Mirjam van Veen, een van de begeleiders van de reis, schetst de achtergrond van de onderwerpen die aan de orde zullen komen.

met elkaar dingen te bespreken. Burgers vormden samen de publieke sfeer en kregen zo invloed op politieke besluitvorming. Deze publieke sfeer had volgens Habermas een seculier karakter. Immers: alleen seculiere argumenten zijn voor iedereen toegankelijk. Weinig filosofen hebben op het denken over het publieke debat, de publieke sfeer en democratie zo veel invloed uitgeoefend als Habermas. Toch kwam er ook kritiek op zijn baanbrekende boek over de publieke sfeer. Historici meenden bijvoorbeeld dat de eerste sporen van de publieke sfeer al in de middeleeuwen te vinden waren. Anderen wezen op de communicatieve revolutie die de reformatie had ontketend: het gebruik van de boekdrukkunst en de manier waarop de reformatie gewone gelovigen trachtte voor zich te winnen om haar invloed uit te breiden, zou hebben gepreludeerd op de publieke sfeer. Weer anderen stelden de vraag of de publieke sfeer wel echt exclusief geworteld is in seculier verlichtingsdenken.

Sinds Habermas in 1962 zijn boek over de publieke sfeer publiceerde, is er veel veranderd. Al in 1962 waarschuwde Habermas dat burgers consumenten dreigden te worden. De massamedia deden volgens hem niet alleen verslag van het debat tussen burgers, maar creëerden zelf het debat. Zo verwerden burgers van deelnemers aan het debat tot toeschouwers. De opkomst van internet heeft de

Volgens de beroemde filosoof Jürgen Habermas is de publieke sfeer het fundament van de democratie. Hij reageerde geschokt op de Amerikaanse inval in Irak in 2003. De regering Bush stelde dat Irak massavernietigingswapens had en rechtvaardigde zo een militaire invasie. Habermas zag het einde van de democratie naderen. Hier vormde immers een leugen de rechtvaardiging van politiek handelen.

Habermas' publieke sfeer omvat veel: het publieke debat, de pers, verenigingen... Het zijn de plaatsen in een samenleving waar mensen samenkomen om problemen van en in de samenleving met elkaar te bespreken. Volgens Habermas veronderstelt deelname aan de publieke sfeer de bereidheid rationeel te argumenteren en op zoek te gaan naar 'common ground'.

Volgens Habermas ontstond de publieke sfeer in de tijd van de Verlichting, in kringen van de bourgeoisie. In bijvoorbeeld koffiehuisen kwamen mensen samen om op voet van gelijkheid

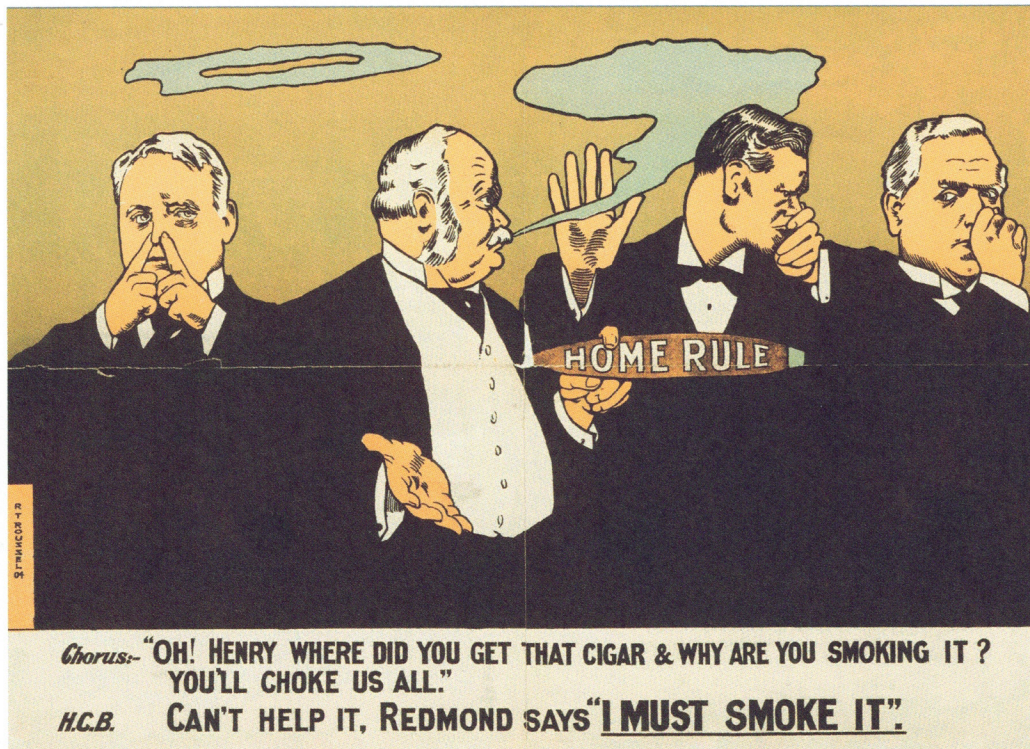
Titelblad Protocol
Leeuwarden, Franeker 1598

publieke sfeer nog grondiger veranderd dan Habermas destijds kon voorzien. In theorie biedt internet mensen de kans opnieuw actief deel te nemen aan het debat. Feitelijk is het met de opkomst van social media lastiger geworden te onderscheiden tussen feit en fictie en op basis van rationele argumenten op zoek te gaan naar *common ground*.

In de katholieke kerk hopen mensen dat het synodaal proces niet alleen de kerk vooruit helpt, maar ook de samenleving helpt om op een betere manier met elkaar in gesprek te gaan. Vooronderstelling van dat proces is dat de Heilige Geest niet alleen tot priesters spreekt, maar ook tot gewone gelovigen. Het synodaal proces is dus ook een methode om op voet van gelijkheid met elkaar het gesprek te voeren en om iedereen verantwoordelijkheid te laten nemen voor de uitkomst ervan. Voor protestantse gelovigen is dat al eeuwenlang een open deur. Sinds de zestiende eeuw hebben zij geprobeerd om in gemeentes, kerkenraden en bij mensen thuis met elkaar in gesprek te gaan om uit te vinden wat voor hun gemeenschap en voor henzelf belangrijk was. Hetzelfde is gebeurd tijdens de godsdienstdebatten van de zestiende eeuw. Daar gingen gelovigen uit verschillende kerken met elkaar in discussie over de vraag wat waarheid was. Dat was lang niet altijd een succes en vaak onttaarde het in een verbale bokspartij. Toch was het alternatief slechter: fysiek geweld. De godsdienstdebatten waren (ook) een poging om ondanks de religieuze verschillen vreedzaam met elkaar samen te leven.

De manier waarop met name protestantse kerken een vergadercircuit optuigden, had invloed op de samenleving. Een scheiding van kerk en staat bestond niet, zodat

kerkelijke besluitvorming nauw met politieke besluitvorming verweven kon zijn. Bovendien functioneerden met name calvinistische kerkenraden als oefenschool voor zonen uit de bestuurlijke elite. Het kostte de jonge protestantse kerken echter grote moeite om mensen te leren overleggen en vergaderen. Bovendien lukte het niet iedereen een even grote inbreng te geven. Ook in protestantse kerken ontstond een bestuurlijke elite die de zaken regelde. Daartegen klonk ook altijd weer protest: zo verweet Nittert Obbesz de fameuze Waterlandse voorman Hans de Ries dat hij zich als een paus gedroeg...

Tijdens de studiereis naar de Elzas (9–13 oktober) willen we stilstaan bij de vraag hoe je eigenlijk een goed debat kunt voeren en wat de inbreng vanuit de doopsgezinde geloofsgemeenschap daarbij kan zijn. Klopt het dat geloofsgemeenschappen oefenscholen voor debat zijn geweest (en misschien nóg kunnen zijn)?

Klopt het dat in een goed debat de ruimte voor religieuze argumenten minimaal is, omdat religieuze

argumenten niet voor iedereen toegankelijk zijn?

Deze studiereis is bedoeld voor iedereen die zich interesseert voor doopsgezinde geschiedenis en/of doopsgezinde theologie. De studiereis wordt georganiseerd door ABC–Climont in samenwerking met Chris Doude van Troostwijk (Leerstoel Vrijzinnige en Inventieve Theologie aan het Doopsgezind Seminarie verbonden aan de Vrije Universiteit (VU) Amsterdam) en Mirjam van Veen (Leerstoel Geschiedenis van het Doperdom en Aanverwante Stromingen aan het Doopsgezind Seminarie aan de VU en onderzoeker bij het Doopsgezind Erfgoedcentrum). <<

Politieke spotprent begin twintigste eeuw

De kosten voor de studiereis: € 400,- per persoon (inbegrepen zijn: overnachting en maaltijden, bezoek aan de Humanistische Bibliotheek in Sélestat. Niet inbegrepen: de reiskosten, wijnproeverij en de drankjes in de restaurants)
De reis gaat door bij 10 deelnemers.
Er is plaats voor maximaal 16 deelnemers.
Deadline inschrijving: 1 augustus 2025
Aanmelding: <https://abc-climont.eu/voyage-detude>
Voor vragen en nadere informatie:
Alexandra Breukink, projectleider ABC–Climont:
00 33 6 35 77 52 of contact@abc-climont.eu